

Konformacyjne właściwości modyfikowanych reszt aminokwasowych

Roksana WAŁĘSA, Aneta BUCZEK, Małgorzata A. BRODA* - Wydział Chemii, Uniwersytet Opolski, Opole

Prosimy cytować jako: CHEMIK 2014, 68, 4, 329–334

Wstęp

Poszukiwanie związków biologicznie aktywnych jest celem prac licznych zespołów badawczych. Dużą popularność i nadzieje aplikacyjne w medycynie, farmacji, przemyśle i rolnictwie zyskują związki peptydowe. Peptydy, jako leki wykazują jednak wiele wad, między innymi niską biodostępność po podaniu doustnym, którą przypisuje się inaktywacji tych związków w przewodzie pokarmowym. Podejmowanych jest wiele działań, których celem jest zwiększenie stabilności tych związków [1]. Jednym z nich jest modyfikacja peptydu poprzez wprowadzenie niekodowanych aminokwasów (np. α,β -dehydroaminokwasów) w łańcuch główny peptydu. α,β -Dehydroaminokwasy różnią się od naturalnych α -aminokwasów tym, że zawierają podwójne wiązanie pomiędzy węglem C^α oraz C^β , co ogranicza możliwość zmian konformacyjnych łańcucha bocznego i blokuje β -podstawki w pozycji Z lub E [2].

Peptydy mogą być również modyfikowane poprzez zastąpienie atomu wodoru przy amidowym atomie azotu grupą metylową, co określa się jako *N*-metylowanie. *N*-metylowane peptydy wykazują unikatowe cechy konformacyjne. W związkach tego typu zauważono zwiększoną tendencję do przyjmowania konfiguracji *cis* ugrupowania amidowego w porównaniu do standardowych peptydów. Ważną konsekwencją wprowadzenia grupy metylowej do ugrupowania peptydowego jest wzrost odporności peptydu na degradację proteolityczną. Ponadto obecność dodatkowych grup metylowych w łańcuchu zwiększa hydrofobowość peptydu, a przez to ułatwia przenikanie przez błony biologiczne [3 ÷ 5].

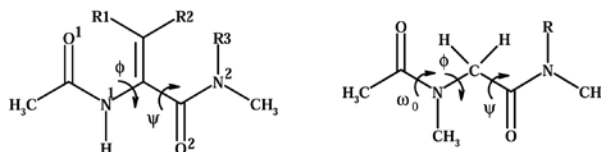
Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie właściwości konformacyjnych modyfikowanych reszt aminokwasowych na przykładzie małych modelowych diamidów badanych metodami teoretycznymi.

Część eksperymentalna

Konformacja łańcucha peptydowego może się zmieniać dzięki obrotom wokół wiązań $N-C^\alpha$ i $C^\alpha-C'$ każdej reszty aminokwasowej. Obroty te definiowane są odpowiednio przez kąty ϕ ($C'-N-C^\alpha-C'$) i ψ ($N-C^\alpha-C'-N$), które przyjmują wartości w granicach od -180° do $+180^\circ$. Aby określić różnice w preferencjach konformacyjnych izomerów *E* i *Z*, reszty dehydrofenyloalaniny oraz *cis/trans* (*cis*: $\omega_0=0^\circ$, *trans*: $\omega_0=180^\circ$) reszty *N*-metyloglicyny w sąsiedztwie drugo lub trzeciorzędowego układu amidowego, zostały obliczone mapy konformacyjne przedstawiające zależność energii potencjalnej cząsteczki od wartości kątów torsyjnych ϕ,ψ dla następujących związków: Ac-(*E*)- Δ Phe-NHMe (1), Ac-(*Z*)- Δ Phe-NHMe (2), Ac-(*E*)- Δ Phe-NMe₂ (3), Ac-(*Z*)- Δ Phe-NMe₂ (4), Ac-(Me)Gly-NHMe (5) oraz Ac-(Me)Gly-NMe₂ (6) (Rys. 1). Obliczenia były prowadzone metodą B3LYP/6-31G* w próżni i w otoczeniu polarnego rozpuszczalnika (woda). Minima konformacyjne zostały w pełni zoptymalizowane metodą B3LYP/6-31+G**. Wpływ wody modelowany był metodą PCM [6, 7]. Obliczenia zostały wykonane przy użyciu programu Gaussian 09 [8]. Na podstawie uzyskanych wartości energii narysowano mapy konformacyjne $E=f(\phi,\psi)$ korzystając z programu Surfer 8 [9].

Autor do korespondencji:

Dr hab. Małgorzata BRODA, e-mail: broda@uni.opole.pl

R1=R3=H R2=Ph Ac-(*E*)- Δ Phe-NHMe (1) R=H Ac-(Me)Gly-NHMe (5)
R2=R3=H R1=Ph Ac-(*Z*)- Δ Phe-NHMe (2) R=Me Ac-(Me)Gly-NMe₂ (6)
R1=H R2=Ph R3=Me Ac-(*E*)- Δ Phe-NMe₂ (3)
R1=Ph R2=H R3=Me Ac-(*Z*)- Δ Phe-NMe₂ (4)

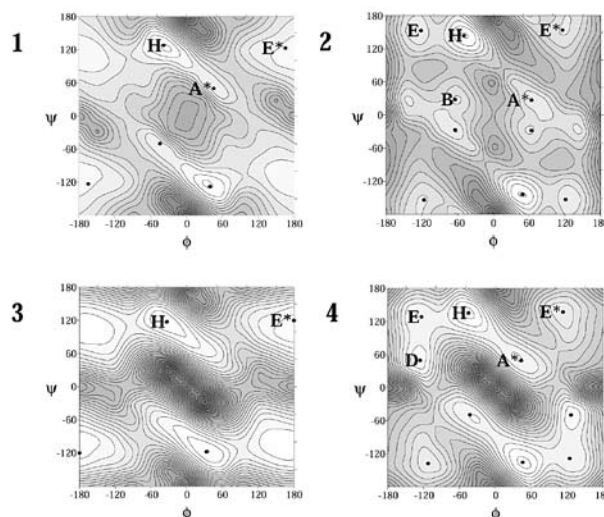
Rys. 1. Struktury badanych związków z zaznaczonymi kątami torsyjnymi

Omówienie wyników

Mapy konformacyjne badanych związków w wodzie zostały przedstawione na Rysunkach 2 oraz 3. W Tablicach 1 i 2 zostały zebrane energie względne konformerów i wartości kątów torsyjnych ϕ,ψ dla badanych związków w próżni i w wodzie.

Na mapie konformacyjnej Ac-(*E*)- Δ Phe-NHMe (1) w wodzie występują trzy minima energetyczne E^* , H, A^* (Rys. 2, Tab. 1). Obliczenia DFT wskazują, że polarne środowisko wpływa na zmniejszenie ilości konformerów tego związku, jednak zarówno w próżni jak i w otoczeniu wody, minimum globalnym jest struktura rozciągnięta *E* stabilizowana przez wiązanie wodorowe $N^1-H\cdots O^2$ typu C5. Wykazaną teoretycznie tendencję do przyjmowania przez (1) konformacji rozciągniętej potwierdzają wyniki krystalograficzne: kąty torsyjne ϕ,ψ Ac-(*E*)- Δ Phe-NHMe w kryształach są równe odpowiednio $\pm 163,46(16)^\circ$ oraz $\pm 116,19(17)^\circ$ [10], natomiast w dłuższych peptydach reszta (*E*)- Δ Phe przyjmuje konformację H lub A [11, 12].

Zmiana położenia pierścienia fenylowego w łańcuchu bocznym reszty Δ Phe z pozycji *E* do *Z* ma ogromny wpływ na jej właściwości konformacyjne. W otoczeniu wody najniższej energetycznej struktury Ac-(*Z*)- Δ Phe-NHMe (2) to konformer A^* ($\phi,\psi = 67^\circ, 19^\circ$), o kątach typowych dla struktur helikalnych i niespotykany dla standardowych reszt aminokwasowych konformer H ($\phi,\psi = 47^\circ, 142^\circ$). Wartości kątów torsyjnych tego związku w kryształach wynoszą $\phi = \pm 157^\circ, \psi = \mp 149^\circ$ i leżą w obszarze konformacji H [13].

Rys. 2. Mapy konformacyjne $E=f(\phi,\psi)$ Ac-(*E*)- Δ Phe-NHMe (1), Ac-(*Z*)- Δ Phe-NHMe (2), Ac-(*E*)- Δ Phe-NMe₂ (3), Ac-(*Z*)- Δ Phe-NMe₂ (4) obliczone metodą B3LYP/6-31G* w wodzie. Zaznaczone położenia minimów otrzymane metodą B3LYP/6-31+G**

Tablica I

Energia względna oraz wartości wybranych kątów torsyjnych związków 1 ÷ 4 otrzymane metodą B3LYP/6-31+G**

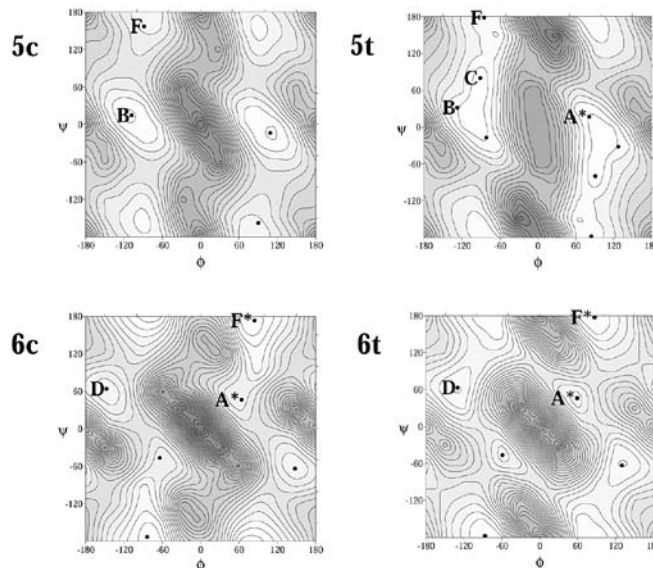
Konformer	ϕ [°]	ψ [°]	ΔE , kcal/mol
Ac-(E)ΔPhe-NHMe (1)			
próżnia			
E	-178,6	162,3	0,00
C	-74,6	68,8	4,23
H	-43,2	123,1	4,37
D	-154,0	38,7	6,66
A*	55,7	36,3	7,26
woda			
E*	177,6	147,0	0,00
H	-40,6	127,5	0,88
A*	49,3	45,3	1,64
Ac-(Z)ΔPhe-NHMe (2)			
próżnia			
B	-55,8	24,4	0,00
H	-43,8	138,8	1,27
E	-129,1	159,8	1,32
E*	132,6	170,3	1,54
woda			
A*	67,4	18,9	0,00
H	-46,7	142,4	0,16
B	-61,8	25,8	1,28
E	-128,2	156,0	1,55
E*	125,3	160,2	1,71
Ac-(E)ΔPhe-NMe₂ (3)			
próżnia			
E	-174,2	129,8	0,00
H	-37,6	116,4	1,69
woda			
H	-33,7	117,4	0,00
E*	179,8	120,0	0,44
Ac-(Z)ΔPhe-NMe₂ (4)			
próżnia			
H	-38,6	127,7	0,00
E	-127,7	146,4	1,13
D	-124,1	45,3	4,20
E*	124,5	155,5	3,37
G*	125,9	50,4	6,85
woda			
H	-41,7	133,1	0,00
A*	37,3	52,8	0,95
E	-129,9	142,5	1,94
E*	112,8	141,1	2,88
D	-126,7	46,3	3,14

Trzeciorzędowy, C-końcowy układ amidowy wyraźnie ogranicza swobodę konformacyjną reszty (E)- Δ Phe i zmniejsza jej tendencję do przyjmowania konformacji rozciągniętej. Ac-(E)- Δ Phe-NMe₂ (3) w otoczeniu wody może przyjmować tylko jedną z dwóch konformacji o podobnych energiach (Tab. I): H (ϕ , ψ = -34°, 117°) lub E* (ϕ , ψ = 180°, 120°). Istnienie w roztworze chloroformu mieszaniny dwóch konformerów – jednego stabilizowanego wewnątrzcząsteczkowym wiązaniem wodorowym a drugiego otwartego – po-

twierdzają widma IR [14]. W kryształach wartości kątów torsyjnych ϕ , ψ Ac-(E)- Δ Phe-NMe₂·H₂O wynoszą odpowiednio -/+36,23(14)° i +/-124,08(10)°, co zgodnie z wynikami teoretycznymi odpowiada konformacji otwartej H [10].

Na mapie konformacyjnej izomeru Z Ac- Δ Phe-NMe₂ (4) występuje pięć minimów oraz ich odbicia lustrzane. Minimum globalnym w próżni i w wodzie jest konformer H (ϕ , ψ = -40°, 130°) stabilizowany przede wszystkim przez oddziaływanie dipolowe dwóch grup karbonylowych [10]. Charakterystyczne dla związków (2) i (4) jest pojawienie się w środowiskach polarnych konformacji A*, która dla Ac-(Z)- Δ Phe-NHMe w wodzie jest minimum globalnym, natomiast dla Ac-(Z)- Δ Phe-NMe₂ jest drugim pod względem energii minimum. Dla Ac-(Z)- Δ Phe-NMe₂ (4) zostały zarejestrowane widma IR w czterochlorku węgla oraz w chloroformie [14]. Na obu widmach w zakresie drgań rozciągających grup -NH widoczne jest jedno wąskie symetryczne pasmo przy częstościach odpowiednio 3424 cm⁻¹ w CCl₄ oraz 3416 cm⁻¹ w CHCl₃. Świadczy to o obecności w roztworze jednego konformeru, w którym występuje wiązanie wodorowe grupy -NH. Korzystając z wyników obliczeń teoretycznych, pasmo to zostało przypisane konformerowi otwartemu H, stabilizowanemu poprzez oddziaływanie grupy -N¹H z elektronami π pierścienia fenylowego łańcucha bocznego [14].

Również w przypadku peptoidu Ac-(Me)Gly-NHMe (5) zauważony został bardzo istotny wpływ polarnego otoczenia na właściwości konformacyjne. W próżni zlokalizowane zostały 3 minima (Tab. 2), z których najniższym energetycznym jest konformer *trans*-C (ϕ , ψ = -88°, 77°) stabilizowany przez stosunkowo silne wewnątrzcząsteczkowe wiązanie wodorowe N²-H...O¹. Natomiast w otoczeniu wody związek (5) wykazuje 6 minimów (Rys. 3), wśród których najniższe energie mają konformery *trans*-F (ϕ , ψ = -84°, 178°) i *cis*-F (ϕ , ψ = -89°, 152°) stabilizowane głównie poprzez oddziaływanie dipolowe grup karbonylowych [15].

Rys. 3. Mapy konformacyjne $E=f(\phi, \psi)$ Ac-(Me)Gly-NHMe (5c/5t), Ac-(Me)Gly-NMe₂ (6c/6t) obliczone metodą B3LYP/6-31+G* w wodzie. Zaznaczone położenia minimów otrzymane metodą B3LYP/6-31+G**

Dla peptoidu Ac-(Me)Gly-NMe₂ (6) zlokalizowano 6 minimów, zarówno w fazie gazowej jak i w otoczeniu wody (Tab. 2, Rys. 3). W otoczeniu rozpuszczalnika najbardziej korzystną konformacją jest *trans*-F* (ϕ , ψ = 87°, 177°) stabilizowana przez silne oddziaływanie dipolowe. W środowisku wody różnica energii pomiędzy konformerami F z konfiguracją *cis* i *trans* ugrupowania amidowego ulega zmniejszeniu do 0,62 kcal/mol. Podobnie jak w przypadku peptoidu z drugorzędowym ugrupowaniem amidowym drugim w szeregu energetycznym minimum jest *cis*-F* (ϕ , ψ = 84°, 173°) [15].

Tablica 2

Energia względna oraz wartości wybranych kątów torsyjnych związków 5 i 6 otrzymane metodą B3LYP/6-31+G**

Konformer	ϕ [°]	ψ [°]	ΔE , kcal/mol
Ac-(Me)Gly-NHMe (5)			
próżnia			
trans-C	-87,5	76,6	0,00
cis-B	-103,0	8,3	2,40
cis-F	-89,6	-148,9	4,56
woda			
trans-F	-84,4	178,0	0,00
cis-F	-88,5	151,7	0,07
trans-B	-127,4	31,9	0,51
cis-B	-108,8	14,6	0,87
trans-A*	81,4	17,0	1,17
trans-C	-91,0	79,7	1,68
Ac-(Me)Gly-NMe₂ (6)			
próżnia			
trans-D	-115,0	68,1	0,00
trans-F	-90,2	-176,5	0,25
cis-F	-84,3	-173,3	2,01
cis-D	-148,0	63,0	3,66
cis-A	-62,2	-49,4	4,71
trans-A	-56,0	-44,1	6,33
woda			
trans-F*	86,8	177,2	0,00
cis-F*	84,2	173,2	0,62
trans-D	-130,0	63,2	1,37
trans-A*	59,2	46,2	3,34
cis-D	-147,5	64,2	3,74
cis-A*	64,0	46,5	4,49

Podsumowanie i wnioski

Wyniki przeprowadzonych obliczeń wskazują na zdolność izomerów E i Z reszty Δ Phe do przyjmowania konformacji H, która nie jest dostępna dla standardowych aminokwasów. W przypadku reszty (Z)- Δ Phe (związki 2 i 4) polarne środowisko silnie stabilizuje konformację A o kątach ϕ, ψ charakterystycznych dla struktur helikalnych.

Stwierdzono również w przypadku peptoidów (5 i 6) tendencję do przyjmowania konfiguracji cis N-końcowego wiązania amidowego. Wprawdzie w próżni najniższą energię ma konformer dla obu zbadanych związków jest izomer trans, a następny pod względem energii izomer cis ma energię o ok. 2 kcal/mol wyższą, ale w otoczeniu wody energie konformerów F z cis i trans konfiguracją N-końcowego amidu (czyli cis-F i trans-F) stają się porównywalne.

Ponadto, dla wszystkich badanych związków stwierdzono, że w próżni minima globalne stanowiły konformery stabilizowane przez wewnątrzcząsteczkowe wiązania wodorowe. Natomiast w otoczeniu wody silnie stabilizowane były konformery otwarte stabilizowane głównie przez oddziaływania dipolowe.

Podziękowania

Roksana Wałęsa jest stypendystką projektu systemowego Samorządu Województwa Opolskiego pn. Stypendia doktoranckie – inwestycja w kadre naukowe województwa opolskiego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013, na rok akademicki 2013/2014.

Obliczenia zostały wykonane w Akademickim Centrum Komputerowym CYFRONET AGH i we Wrocławskim Centrum Sieciowo-Superkomputerowym.

Literatura

- Adessi C., Soto C.: *Converting a peptide into a drug: strategies to improve stability and bioavailability*. *Curr. Med. Chem.* 2002, **9**, 9, 963–978.
- Gupta M., Chauhan V.S.: *De novo design of α, β -didehydrophenylalanine containing peptides: From models to applications*. *Biopolymers* 2011, **95**, 3, 161–173.
- Chatterjee J., Gilon C.H., Hoffman A., Kessler H.: *N-Methylation of Peptides: A New Perspective in Medicinal Chemistry*. *Acc. Chem. Res.* 2008, **41**, 10, 1331–1342.
- Chatterjee J., Laufer B., Kessler H.: *Synthesis of N-methylated cyclic peptides*. *Nature Protocols* 2012, **7**, 3, 432–444.
- Chatterjee J., Rechenmacher F., Kessler H.: *N-Methylation of Peptides and Proteins: An Important Element for Modulating Biological Functions*. *Angew. Chem. Int. Ed.* 2013, **52**, 1, 254–269.
- Miertus S., Tomasi J.: *Approximate evaluations of the electrostatic free energy and internal energy changes in solution processes*. *Chem. Phys.* 1982, **65**, 2, 239–245.
- Tomasi J., Mennucci B., Cammi R.: *Quantum mechanical continuum solvation models*. *Chem. Rev.* 2005, **105**, 8, 2999–3093.
- Frisch MJ, et al. (2009) Gaussian 09 Revision B.01, Gaussian Inc., Wallingford, CT, USA.
- Surfer 8, Golden Software, Inc., 2002.
- Buczek A., Siódłak D., Bujak M., Broda M. A.: *The effects of side-chain orientation on the backbone conformation of dehydrophenylalanine residue. Theoretical and X-ray study*. *J. Phys. Chem. B* 2011, **115**, 15, 4295–4306.
- Latajka R., Makowski M., Jewgiński M., Pawelczak M., Koroniak H., Kafarski P.: *Peptide p-nitrophenylamides containing (E)-dehydrophenylalanine - Synthesis, structural studies and evaluation of their activity towards cathepsin C*. *New J. Chem.* 2006, **30**, 7, 1009–1018.
- Makowski M., Lisowski M., Mikołajczyk I., Lis T.: *N-[tert-Butoxycarbonyl-glycyl-(E)- α, β -dehydrophenylalanyl-glycyl-(E)- α, β -dehydrophenylalanyl]-glycine*. *Acta Crystallogr., Sect. E: Struct. Rep.* 2007, **63**, 1, o19–o21.
- Souhassou M., Lecomte C., Ghermani N.-E., Rohmer M.M., Wiest R., Benard M., Blessing R.H.: *Electron distributions in peptides and related molecules. 2. An experimental and theoretical study of (Z)-N-acetyl- α, β -dehydrophenylalanine methylamide*. *J. Am. Chem. Soc.*, 1992, **114**, 7, 2371–2382.
- Buczek A.M., Ptak T., Kupka T., Broda M.A.: *Experimental and theoretical NMR and IR studies of the side-chain orientation effects on the backbone conformation of dehydrophenylalanine residue*. *Magn. Reson. Chem.* 2011, **49**, 6, 343–349
- Wałęsa R., Broda M.A.: *Solvent effects on the conformational preferences of model peptoids. MP2 study*. *J. Pept. Sci.* 2014, **20**, 203–211.

* Dr hab. Małgorzata BRODA, prof. UO jest absolwentką Wydziału Mat.-Fiz.-Chem., kierunku Chemia Uniwersytetu Wrocławskiego (1982). Doktorat (1990) i habilitacja (2006) na Wydziale Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego. Od 2011 r. pracuje na stanowisku profesora nadzwyczajnego na Wydziale Chemii UO. Zainteresowania naukowe: metody spektroskopowe i modelowanie molekularne jako metody badania właściwości stereoelektronowych peptydów. Jest współautorką ponad 50 publikacji naukowych w czasopiśmie o zasięgu międzynarodowym.
e-mail: broda@uni.opole.pl

Mgr Aneta BUCZEK jest absolwentką Wydziału Mat.-Fiz.-Chem kierunku Chemia Podstawowa i Stosowana Uniwersytetu Opolskiego (2008). Obecnie jest słuchaczką międzyrodzinkowych studiów doktoranckich pomiędzy Uniwersytetem Opolskim a Politechniką Wrocławską. Celem jej badań jest określenie właściwości konformacyjnych modelowych pochodnych reszty α, β -dehydrofenyloalaniny. Jest współautorką 12 publikacji naukowych w czasopiśmie o zasięgu międzynarodowym.

Mgr Roksana Wałęsa jest absolwentką Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego, obecnie doktorantką III roku Środowiskowego Studium Doktoranckiego Wydziału Chemicznego Politechniki Wrocławskiej i Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego na kierunku Chemia. Zainteresowania naukowe: metody spektroskopowe i modelowanie molekularne N-metylowanych peptydów. Jest współautorką 2 publikacji naukowych w czasopiśmie o zasięgu międzynarodowym, 1 monografii oraz 10 komunikatów konferencyjnych.